

Історія масонства, відомого своєю утаємниченістю та змовами, символами і ритуалами, сягає пізнього середньовіччя. «Масони» (з французької — мулярі) вважали себе будівниками нової генерації, які ставили за мету вдосконалення світу. На території сучасної Рівненщини перша масонська ложа виникла у Дубні — у 1780 році. Згодом у 1818 році почала діяти масонська ложа під назвою «Увінчана чеснота» у Рафалівці, а з 1921 року — «Східна зоря» в Острозі.

Чому масони обрали Дубно?

У 1738 році при дворі короля у Варшаві виникла Перша польська масонська ложа вільних мулярів. А через чотири роки на Волині, у Вишневці, була закладена перша провінційна масонська ложа. Виникла вона завдяки ловчому польського короля Яну Каролу Мнішеку, який, одружившись з Катериною Замойською, отримав у посаг відомий Вишневецький палац. У якому, припускають, і збиралися члени ложі на свої таємничі зібрання.

Згодом, у 1780 році, виникла ложа й у Дубні. Генерал-майор і шеф 13-го полку Острозької ординації Михайло Любомирський розпорядженням Великої ложі «Катерини під Північною Зіркою» заклавав у своєму помешканні в місті Дубно шотландську ложу, яка отримала назву «Досконала таємниця», та очолив її. Засідання відбувалися на другому поверсі Луцької брами. Очевидно, з цим пов'язана перебудова колись оборонного об'єкта, який втратив на той час свої захисні функції.

До цієї ложі долучився відомий творець польського театру Войцех Богуславський, диплом якого засвідчили своїми підписами Михайло Любомирський та секретар ложі Феліціан Кралевський. Документ написаний французькою мовою та засвідчений двома печатками з масонськими символами Волинської ложі «Досконала таємниця».

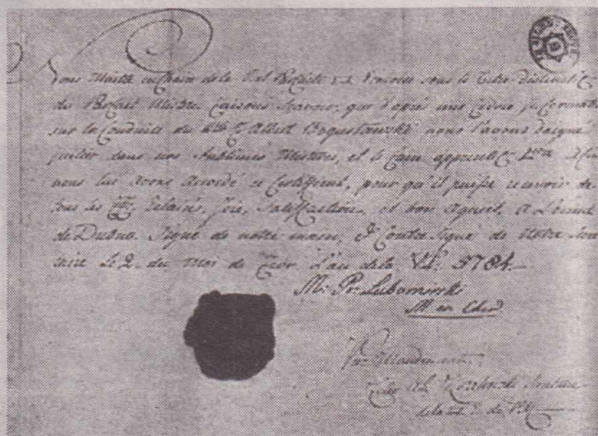

Войцех Богуславський, засновник польського театру

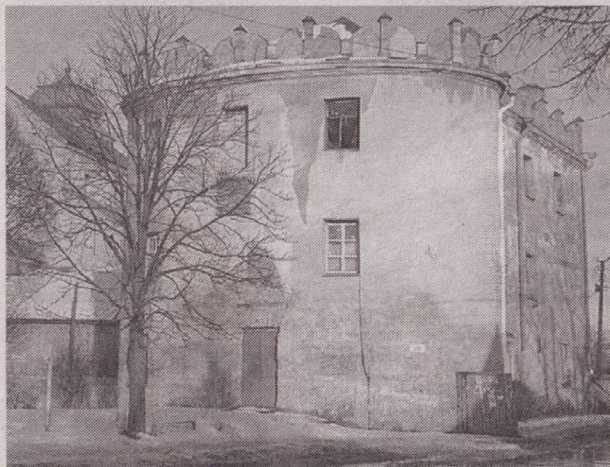
Саме Дубенська ложа «Досконалої таємниці» була піднесена до рівня Великої провінційної Волинської ложі й охоплювала Волинське, Подільське, Брацлавське та Київське воєводства.

Чому Дубно? За всіма канонами Волинська ложа мала би бути в Луцьку, центрі Волинського воєводства. Відповідь проста — в Дубні від 1776 року відбувалися чотиритижневі Контрактові ярмарки, які збирали шляхту і купців не лише з Волинського воєводства, але й з сусідніх воєводств та інших держав.

Масонський документ про приналежність В. Богуславського до ложі «Досконалої таємниці»

Масони на Рівненщині: у Дубні — «Досконала таємниця», в Рафалівці — «Увінчана чеснота»

Луцька брама. Сучасний вигляд

Дубенські контракти

Очевидець, такий собі «Старий Детюк» (псевдонім польського природознавця та письменника Антона Лук'яновича Анджейовського), так описував Дубенські контракти.

«Хто ж не знав тої славної епохи в нашім краю? Хто не намагався хоч раз в житті побувати на Контрактах? І не спробувавши в тому хаосі «смаку» їх, не намагався знову сюди повернутися?... Дубно було серединою шляху між столицею Королівства та східними його окраїнами, пересічним пунктом торгових доріг у відносинах Польщі з іншими державами...».

«З'їжджалися купці з Корони та Литви, з Галиції і з України Задніпровської та Задністерської. Можна було побачити там товари зубожілого магната та збіднілої працювитої шляхти... Збиралися там купці з Відня, Ли-

Підмайстри: Христіан Карвіцький, Йозеф Літвінський, Францішек Станішевський, Вінсент Глосковський, Єжи Подоцький, Йозеф Криницький, Антоній Левицький, Йозеф Лампарський та інші. Учні: Ян Стемповський, Антоній Коритовський, Францішек Екарт, Михайло Хобринський, Томаш Мангуцький, Францішек Березовський.

Таємна організація так успішно працювала та розвивалася, що виникла потреба у новому її відгалуженні. 28 червня 1786 року Волинська провінційна ложа відкриває в Дубні нову, підлеглу собі ложу під назвою «Доброчинний поляк», а вже наступного року вона налічувала аж 47 членів. Очолив її Стефан Грановський.

А далі ложи почали закладати в сусідніх місцевостях: у Житомирі — ложа «Розсіяний морок», на Поділлі, в Тульчині — ложа «Справжній патріотизм» (керував Станіслав Потоцький), в Кам'янці-Подільському ложа «Досконала вірність», в Немирові — ложа «Міневра», пізніше переведена в Кременчук.

У XIX столітті, завдяки графу і масону Нарцису Олізару, дубенська «Досконала таємниця» перетворюється на найпрогресивнішу ложу Королівства. Більше того, в Дубні виникає нова ложа, яка отримала назву «Східна зоря», а 22 червня 1818 року подібна ложа виникає в Рафалівці (тепер це Володимирецький район) під назвою «Увінчана чеснота».

майстер волинської ложі...

— Хочеш бути масоном? Ти нічим не ризикуєш, наш король є масоном. Можеш бути прийнятим. Якщо хочеш — чекаємо тебе в Рафалівці.

— Але я не знаю обов'язків, які мене чекають, та уставу організації не знаю.

— Мудра відповідь, будеш в Рафалівці, отримаєш відповідь. Подай мені руку і великим пальцем вприся в мій палець, вітаю, брате!

Подарував чудово виконаний сталевий набір мулярських інструментів... Але якось не склалося, я не доїхав до Рафалівки і, врешті, масоном не став».

Нарцис Олізар

Сургучева печатка ложі «Доброчинний поляк»

Як дубенські вільні мулярі протестували

31 травня 1822 року Річ Посполита оголосила про прийняття так званого Правильного Закону, який вносив певні проурядові зміни до старої Конституції. Зміни було відредаговано під впливом уряду царської Росії з метою контролю над Сходом Польщі. На знак протесту провінційні дубенські вільні мулярі надсилають головній польській масонській ложі «Великий Схід Польщі» листа, в якому в довгих висновках і навіть некоректними словами висловлюють протест проти нового Закону. «Великий Схід» не відповідає на звернення і ухвалює рішення виключити Дубенську ложу зі свого переліку. Указом російського царя Олександра I з 12 серпня 1822 року була припинена діяльність усіх масонських лож.

пецька, Стамбула та Москви. Багаті магазини Хампла, Геринга, Лазаревичів, Бессона, Радіоса, Хунгера, Пасхаліса і Манугевича вихвалялися перед покупцями багатством строїв, карет, повозок, книг, музичних інструментів, малярського приладдя... Власник Дубна, Михайло Любомирський, утримував свій замок на відповідному рівні. Тримав власний оркестр. У час Контрактів давав щоденні обіди для мешканців міста, влаштовував два бали на тиждень, давав концерти в залах його замкової власності...».

Дозорчий «Досконалої таємниці» — власник Рівного

Власник Дубна, видатний «вільний муляр» Михайло Любомирський, остаточно закріпив розташування ложи «Досконалої таємниці» у своєму, милому серцю, місті.

Невдовзі, в 1785 році, при Волинській провінційній ложі виникла жіноча ложа, яка працювала з відома та повеління Польської Корони та Литовського Князівства. Керував Ложею «Досконалої таємниці» Михайло Любомирський, а першим дозорчим був Павло Коритковський, другим — Йозеф Любомирський, генерал-поручик королівських військ і київський каштелян та, одночасно, власник Рівного.

Обов'язки глашатая в той час виконував Антоній Пришиховський, секретаря — Йозеф Держановський, скарбничого — Стефан Грановський. Загалом провінційна Волинська ложа складалася з 14 майстрів, 15 підмайстрів (або челядників) та 7 учнів. Репрезентантом-куратором таємної організації при Великій Східній Ложі був Антоній Понятовський. Перелічу деяких майстрів: Йозеф Платер, куратор Дубровиці (російський представник в Ложі); Францішек Вонсовіч, Феліціан Кралевський, Йозеф Жміховський, лікар Кароль Хацкеншмідт, Людвік Фабріцій, Олексій Куффнер, Антоній Хушковський та інші.

Відтиски печаток ложи «Увінчана чеснота»

В Острог в 1921 році була перенесена з Дубна ложа «Доброчинний поляк». Дубенська ложа «Східна зоря» отримала найвищу оцінку діяльності польської благодійної спільноти за щедре утримання вбогої шкільної молоді та надання складів для збіжжя для порятунку голодних та нужденних.

Повернуся до рафалівської «Увінчаної чесноти». Очолили її брати Ворцелі, які народилися в Степані та мали там чимале майно у вигляді землі та помістя. Крім усього, мали цікавість до новітніх філософських ідей, брали участь у польському повстанні, займалися літературною діяльністю, про них опубліковано багато досліджень істориків та краєзнавців. Налічувала рафалівська ложа 32 члени.

Густав Олізар

Значну роль у так званому вільному мулярстві відіграли масони та графи, брати Густав та Нарцис Олізари. Народилися в Україні. Густав Олізар — київський губернатор, поет, справедливий та чуйний до свого народу. Нарцис Олізар — сенатор, за участь у повстанні був засуджений до розстрілу, але йому вдалося втекти з Житомирської тюрми та емігрувати. Майно та маєтки графа було конфісковано.

Хочеш бути масоном?

Повернуся до спогадів Старого Детюка, який описав свою реакцію на запрошення його до волинської масонської ложи: «... Перемовлялися словами та знаками мені не зрозумілими. В ході розмови я нічого не розумів, тому почувався приниженим, ображеним. Наді мною насміхалися, щоби побачити мою реакцію. Врешті, по обіді, встав з-за столу, вийшов, та вже на сходах мене повернули до товариства, пояснюючи, що то було випробування... Повернули та продовжили випробовувати. Врешті генерал Копець обняв та промовив, що я витримав іспит... Пояснив, що я в товаристві масонів, що мій приятель, Нарцис Олізар, є

року була припинена діяльність усіх масонських лож.

Загалом, XIX століття — період розквіту вільного мулярства. До масонських організацій намагалися потрапити аристократи, землевласники та інтелігенція. У губернських та повітових містах долучалися урядовці, військовики, лікарі та аптекарі. В ложах як брати спі-віснували люди різних суспільних класів, які в інших ситуаціях не пересікалися б.

До волинського вільномулярства належали найкращі представники тих часів — брати Олізари, брати Ворцелі та багато інших наших співвітчизників. У Волинській ложі, де дотримувалися засад рівності та братерства, виникли перші ідеї незалежності та засади першого польського соціалізму Станіслава Ворцеля. Значна кількість волинських масонів зазнала переслідувань. Так, Микола Ворцель був засланий до Сибіру, Нарцис Олізар, Станіслав Карвінський, Францішек Маєвський були ув'язнені. Багато емігрувало за кордон.

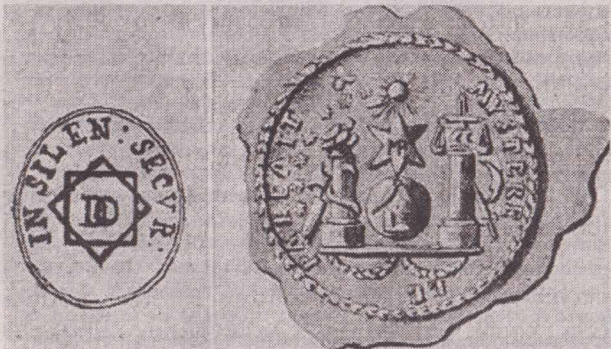
Олена ГУМІНСЬКА,
архівіст Державного архіву Рівненської області.

За мотивами статті історика права, судді окружного суду у Варшаві Станіслава Малаховського-Лемпільського «Велика провінційна ложа волинська», опублікованої в «Rocznik Wolyński» за 1931 рік.

Рис. 32. Диплом ложи Цнота Увінчана, wydany majstrowi Józefowi Białkiemu 17 marca 1822. Na dyplomie podpisy braci Worcellów.

Диплом ложи «Увінчана чеснота», виданий майстрові Йозефові Берському 17 травня 1822 року. На дипломі підписи братів Ворцелів

Чорнильна та сургучева печатки, використані на документі